

BÆREDYGTIG UdstILLINGSPRODUKTION

Tekst skrevet af Torden & Lynild

Udstillingsproduktion er en kompleks disciplin. Den skal fortælle historierne på en involverende og vedkommende måde, spille sammen med museumsbygningens drift og vedligehold, være tilgængelig for mange forskellige typer brugere og leve op til krav om bevaring af de historiske genstande som vises frem.

Der er ligheder til en teaterscenografi, som har et unikt udtryk fra produktion til produktion, samtidig med, at der er højere krav til holdbarheden i mødet med brugerne, som i et permanent interiørprojekt.

Denne vejledning er et forsøg på at indkredse en metode til bæredygtig udstillingsproduktion, med hensyntagen til udstillingens særlige typologi. Den er udarbejdet af Torden&Lynild i samarbejde med Museum Midtjylland i forbindelse med særudstillingen "We are the Champions" og på initiativ af Museernes Grønne Akademi. Som udstillingsdesignere og museumsfolk oplever vi, at det i høj grad handler om et skift i mindsetet for at komme i gang med de bæredygtige tiltag. Hele vejen rundt i teamet skal man være klar over hvordan bæredygtighed kan prioriteres. Det virker at starte i det små og ikke lade sig begrænse af, at det hele ikke kan løses på én gang. Bæredygtighed i en udstilling-

sproduktion kræver flere ressourcer – både tid og penge - og ofte ny viden. Vi vil gerne belyse hvordan udstillingsproduktionen ser ud fra designerens og fra et museums arbejdsbord. Vi befinder os i starten af den grønne omstilling med mange ubesvarede spørgsmål, men jo flere refleksioner og erfaringer vi deler med hinanden i branchen, jo længere når vi.

Bæredygtighed skal, set i den lange tidshorisont indgå som et parameter på linje med økonomi. Bæredygtighed kan tænkes ind på mange parametre – helt overordnet i forhold til miljømæssig, social og økonomisk bæredygtighed. Den sociale bæredygtighed tapper ind i et museums rolle og mission set i det helt store billede og forholdet til lokalsamfundet, publikum og andre medskabere og partnere. Denne del fortjener en hel separat samtale og undersøgelse, men vejledningen her vil begrænse sig til den miljømæssige påvirkning ved de ressourcer en udstilling involverer med fokus på materialer og deres livscyklus.

Guiden her følger et udstillingsprojekts faser fra: finansieringen, udbuddet af opgaven, samarbejdet om design og udførelse, drift og reaktualisering under udstillingens levetid og mulighederne for dens efterliv.

OPGAVERAMMEN

Helt i starten fastlægges projektets omfang, en vision formuleres og der rejses midler til at virkeliggøre den. Grundlaget for at træffe de grønne valg, når projektet skal udføres, lægges her i startfasen, ligesom projektets vision bør sige noget om hvordan midlerne skal fordeles og prioriteres. Arbejdet med bæredygtighed ses hos de fleste fonde som en selvfølge og forventes typisk som en grundpræmis for en bevilling.

AMBITIONEN

Formulér intensionerne for arbejdsprocessen og et bæredygtighedsmål, som er konkret og målbart. Det enkelte projekts mål og ambitionsniveau må tilpasses museets aktuelle profil og muligheder. Hvilke ting vil man realistisk set kunne arbejde med? Er dét at indsamle erfaring gennem projektet et mål, der kan understøtte fremtidige planer?

LEVETID

Der er stor forskel på at lave en permanent udstilling og en særudstilling – især i forhold til slid og holdbarhed af materialer og udstyr, og muligheden for at opdatere indholdet. Jo længere tid en udstilling står, jo bedre kan den også retfærdiggøre til ressourceforbrug og enhver forlængelse af udstillingens levetid kan ligeledes ses som et bæredygtigt tiltag. Især hvis der er tale om en særudstilling, er det værd at overveje, om den kunne få et længere liv ved at planlægge hvordan den kan genopfriskes eller aktiveres løbende. Flere fortløbende særudstillinger, som planlægges samtidig, vil også give muligheden for at lave et udstillingsdesign med elementer, der kan genbruges fra gang til gang. Hvis man tænker på museets tilbud som helhed, og vil give publikum en grund til genbesøg, kan man undersøge om reaktualiseringer, events eller

andre former for forandring i udstillingen kan gøre den relevant over længere tid, og samtidig gøre museets tilbud mere levende og attraktivt. Sådan et helhedssyn skal helst længere nede af vejen påvirke udstillingens udformning, så den kan løfte og huse de events eller funktion man gerne vil bruge den til.

LEVERANDØRER

For at en proces for grøn omstilling skal lykkes skal alle parter i projektet involveres. Derfor er valget af samarbejdspartnere vigtigt for at få de rigtige kompetencer med ombord og få formuleret en fælles forståelse af hvordan bæredygtighed skal indgå i det konkrete projekt.

DESIGN

I designfasen er der fokus på at få de rigtige historier frem i udstillingsoplevelsen, at finde en form, et udtryk og stemning for udstillingsrummene. Formidlingen skal skærpes og konkretiseres f.eks. ved valg af genstande og formulering af tekster. Der er mange komplekse elementer i spil, og bæredygtighed kan komme lidt i baggrunden.

Der er også et budget, som i denne fase bliver styrende for, hvad der kan lade sig gøre. Er de bæredygtige materialer dyrere end andre konventionelle løsninger, bliver prioriteringen af de grønne mål virkelig sat på prøve. Det er det muliges kunst, men vigtigst er at beslutninger tages på et informeret grundlag og med åbne øjne. Et stærkt koncept og en god historie kan typisk godt tåle nogle fraskæringer i designet. Skærer man ind til benet, kommer det det bærende i oplevelsen også mere frem.

Genbrug giver en stor ressourcebesparelse, men det kræver typisk mere tid, besvær, transport af elementer eller opbevaringsplads. Genbrug af elementer fra tidligere udstillinger kræver, at der er et godt overblik og detaljerede informationer om hvad der er til rådighed. En god vidensdeling mellem Museet og udstillingsformgiveren, kan gøre genbrug nemmere at arbejde med.

LAGERSTATUS

Lav en optegnelse af hvilke eksisterende udstillingselementer (f.eks. podier, montre, skillevægge, lamper, stag eller giner til montering af genstande), som Museet allerede har. Jo bedre en beskrivelse

EKSTRA MIDLER

Der skal afsættes poster i budget og tid i tidsplanen til den ekstra indsats, som de grønne tiltag vil kræve. Det vil f.eks. tage længere tid at afklare nye løsninger i processen, koste tid at researche efter egnede underleverandører. Måske vil det være fordyrende at vælge 'grønne' materialer og koste tid at planlægge udstillingens efterliv.

BÆREDYGTIGHED SOM KRITERIE

Lad bæredygtighed indgå som parameter for valg af designleverandør, på linje med organisation, procesbeskrivelser mm. i konkurrence eller udbudskrav.

med præcise mål og billeder man har af disse, jo nemmere kan de tænkes med i det nye design, som skal laves. Tit er det de lavpraktiske hensyn der kan få processen til at stoppe eller glide lettere, som at få målt op rigtigt og delt informationerne med relevante parter på en overskuelig måde.

DESIGN TIL ADSKILLELSE

Stil krav til, at alle nybyggede udstillingselementer laves, så de kan skilles ad igen. Det gør genbrug af elementer nemmere i fremtiden, eller affaldssorteringen bedre, hvis de blot skal bortskaffes.

MATERIALER

Stil krav til, at materialer anvendes på en ressourcebevidst måde. Kan mængden af nye materialer reduceres? Hvis der kan vælges materialer med en lavere CO2 belastning (f.eks. træ fremfor stål) og uden giftig kemi er det alt sammen et plus for miljøet. Gå efter eksisterende miljøcertificeringer.

TRANSPORT

Afhængig af projektets karakter og involverede parter, vil rejser og transport udgøre en større eller mindre del af den samlede produktion. Overvej om lokale firmaer, lokalt producerede materialer eller produkter kan løse opgaven fremfor nogle, der kræver meget transport.

BIODIVERSITET

Har projektet en udendørs del, så overvej om biodiversitetsfremmende tiltag vil være relevante.

REAKTUALISERING

Kan man gøre en udstilling relevant i længere tid ved at opdatere den, eller give publikum lyst til at deltage aktivt og at genbesøge, får man mere ud af de ressourcer, der er brugt på den.

Med mere fokus på dannelse af fællesskaber og museernes aktive rolle i lokalsamfundet, vil reaktualiseringstiltag og events være i tråd med tidens udvikling inden for museumsverdenen.

EFTERLIV

Genanvendelse af større eller mindre dele af en udstilling bliver mere sandsynlig hvis den planlægges fra starten. Der kan stilles krav til designeren og leverandørerne om at levere et produkt, der nemt kan adskilles i primære materialetyper. Dette vil gøre det muligt som minimum at bortskaffe udstillingen ansvarligt, eller endnu bedre at ombygge eller genbruge dele af den i eget regi eller lade andre kan få glæde af nogle af materialerne.

Nedtagningen kan sagtens ligge mange år ude i fremtiden mens udstillingen planlægges, derfor er det en god idé at få skrevet ned hvad der skal ske med den, og bede leverandørerne om et godt tegningsmateriale, der kan give overblik over, hvad der indgår i udstillingen og hvad målene og materialerne er på de enkelte elementer. Det vil også være værdifuld viden, hvis nogen skal planlægge en ny udstilling. Ved at have tilgængelig information er det nemmere for kommende designere at genanvende nogle af delene. Det bliver her tydeligt, at det kræver en sammentænkning af udstillingerne som 'på hinanden følgende produktioner', hvis man vil nærme sig en cirkulær model. Især for særudstillinger med en kort levetid, vil denne cyklus være kortere, nemmere at overskue, og også mere relevant, da materialeforbruget ellers "kun" tjener en meget kort udstillingsperiode.

PLANLÆGNING AF LÆNGERE LEVETID

Overvej at lade en udstilling stå længere og have en plan for reaktualisering.

FLEKSIBILITET I INDRETNINGEN

Indtænk en 'opfriskning' af udstillingen ind i designet, så der er mulighed for opdatering af fagligt indhold eller afholdelse af events. Overvej om det er muligt at bruge af udstillingen som mødested for f.eks. lokale initiativer.

EKSEMPLER PÅ ADSKILLELSES-VENLIGE LØSNINGER

- Skruer fremfor limning.
- Overflader, der kan slibes ned og genmales.
- Folier, som kan tages af og overflader der kan omfolieres.
- Modulløsninger, der kan tilpasses til nye behov.
- Montrer, der kan bygges ind i et nyt udstillingsdesign.

FORSKELLIGE EFTERLIVSSCENARIER

- Korrekt sortering til bortskaffelse som minimum. Det er en fordel at have sørget for, at det er nemt at skille de forskellige materialetyper ad.
- Materialer, som kan skilles ad, kan genanvendes til andre formål, hvis man opsøger noget at give dem væk til (andre museer, fab-labs, værksteder osv).
- Salg af brugte udstillingselementer til andre institutioner eller projekter kan også være en måde at genbruge på, som kan give en lille økonomisk fordel.
- Optimalt set, genanvendes udstillingselementerne i en ny udstilling.

I praksis kan det også være en kombination af flere af de ovenstående scenarier.

Opsamlende kan man sige, at der for det første ligger en udfordring i at finde tid til at holde styr på bæredygtighed som endnu et parameter i et projekt med allerede mange krav.

For det andet kan det være svært at vurdere hvilken løsning der faktisk er mest grøn, og

hvilke fravalg går for meget ud over udstillingens kvalitet.

Planlægning i god tid – på alle niveauer, fra strategisk til praktisk – er i hvert fald en central del af løsningen.

BÆREDYGTIG Udstillingproduktion - CASE

Tekst skrevet af Museum Midtjylland

Udstillingen "We are the Champions" er Museum Midtjyllands første store satsning på en langvarig, 3-årig særudstilling. Udstillingen handler om sport, tøj og fællesskaber med fokus på sporten som samhængskraft og driver i det midtjyske, et område, der både historisk set og den dag i dag er formet af tekstilindustrien. Og netop tekstilindustrien har igennem årtier været en væsentlig medspiller i områdets sportslige succeser og fællesskaber, både som producenter af sportstøj men også som vægtige sponsorer af foreninger, klubber og events.

"We are the Champions" tager tidsmæssigt afsæt i tiden fra 2. verdenskrig og frem, hvor tekstilindustrien boomer og trækker ungdommen til byen som arbejdskraft. De får nu fritid og samles i foreninger og klubber. Idrætslivet blomstrer og kræver nye faciliteter. Sportsbaner, haller og stadions bygges og udbygges. Høje ambitioner, satsninger og sponsorkroner fører nogle klubber og individer helt til tops og sætter Midtjylland på det sportslige

danmarkskort. "Vi har troen på det" er et midtjysk mantra. Sporten berører de fleste af os. Som udøvere eller tilskuere. Sportstøj skaber identitet og fællesskab, når vi ifører os de samme farver og hepper på lægterne og i hjemme i stuerne - eller bekender os til favoritklubben, når vi tager tøj på om morgenen. Sporten præger hverdagstøj og modebilledet, også i det midtjyske.

Bæredygtighed er tænkt ind som grundpræmis for udstillingen. Udgangspunktet er, at der bygges så bæredygtigt som overhovedet muligt indenfor de givne rammer. Derudover har projektet været en case for Museum Midtjylland og Torden & Lynild for at studere hvordan de grønne overvejelser kan komme på banen i hver fase af projektet, og ikke mindst at identificere hvad der spænder ben for at træffe de grønne valg. Beskrivelsen her er tiltænkt som en konkret eksemplificering af de mere generelle tanker i guiden.

FAKTA

188 m²

Budget til produktion og design
1.800.000 kr. + moms (ekskl. interne udgifter på museet - herunder klargøring af rum samt genstandsmontage, markedsføring mm.)

109 genstande
(heraf 19 fra egen samling, resten er indlån)

Design og produktion: aug. 2023-juni 2024
Åbning: juni 2024

Leverandørteam:
Torden & Lynild (udstillingsdesign)
Heavy (grafisk design)
Imagination Friendly (interaktionsdesign)
Bent Jensen A/S (byggeentreprise)
FAO Form ApS + TRAKTOR (fremstilling af interaktioner), Lystek ApS (lysdesign)
STIBO Complete A/S (print)
Ege Carpets A/S (tæpper)
Garant Midtjylland ApS (tæppemontage)
Konserveringscenter Vejle (genstandsmontage)

MONTRER

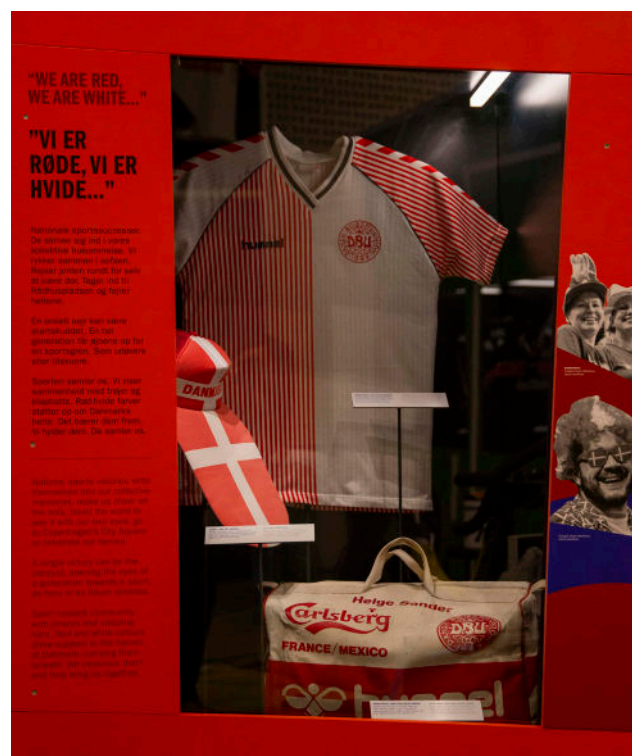
Ved projektets start har museet forsøgt at identificere mulige eksisterende ressourcer, der kunne (gen-)bruges i den kommende udstilling. De eksisterende montere blev fra start af tænkt ind i designet - både af økonomiske årsager og for at spare ressourcerne til byg af nye montere.

Monterne var forskellige fra hinanden, men fik et ens udtryk ved at blive bygget ind i det univers af sportsbaner og løbebaner, som grafikken og formidlingen baserer sig på. De grafiske flader fungerer som monternes forsider, indrammer genstandene visuelt og skjuler monternes egne konstruktioner/rammer. Denne løsning havde dog sine udfordringer. Det var ret krævende for udstillingsarkitekt og grafisk designer at sikre grafik og montrestørrelserne passede sammen, så alle sprosser blev skjult, mens genstandene stadig kunne være der. Der er gået ekstra tid med at få dem målt op og affotograferet alt imens at de blev opbevaret i dele og på et andet lager end på Museet. Ligeledes kompliceres åbningen af monterne, da frontplader skal skrues af, når genstande skal tilgås.

Montresystemet er i sin tid indkøbt og tilpasset specifikt til et bestemt rum. Montrebredden har været forskellig fra montere til montere og ikke to er ens. Dette har gjort, at der ikke kunne arbejdes med standardmål.

Sent i processen, rejste konserveringen et rødt flag ift. montredybde, genstandsmængde og især lys. De mente ikke, at monterne var dybe nok til at placere

genstande lag-på-lag og belyse dem ordentligt. Derfor blev monterne gjort dybere. Dette kunne lade sig gøre, fordi det er et fleksibelt standardsystem, men krævede nyindkøb af delelementer/vanger og beslag til at holde bundene. Dette gør også, at de eksisterende bund- og sideplader ikke kan (gen)bruges. Det, der således er tilbage af de oprindelige montere, er vertikale stænger, glasfronter og langsgående vanger. Der blev bygget nye inderkasser til monterne for at give et ensartet visuelt indtryk og skjule stænger mv., hvor flere montremoduler er sat sammen. Det kunne lade sig gøre, fordi der er tale om nyere genstande, der ikke kræver særlige forhold. Kravet var, at inderkassen skal være støvtæt, og malingen ikke må afgasse skadelige stoffer.

GINER

Museets eksisterende giner blev fravalgt, da vi ønskede at vise træningsdragterne på helkropsmannequiner, for at tøjet ses bedst muligt og for at give liv til og krop til dragterne. I stedet gik vi på jagt efter brugte mannequiner og fandt nogle på Den Blå Avis fra en tøjbutik i Blåvand. Vi har købt seks dame- og herremannequiner (solgt i to "pakker" af seks stk.),

UDSTILLINGOPBYGNING

Vi har hos leverandørerne (og mulige leverandører) undersøgt og efterspurgt bæredygtige løsninger, materialer og maling, og at dét der bygges, nemt kan pilles fra hinanden igen, så materialerne kan genbruges i videst mulig omfang.

- Tingene skrues sammen så de kan skilles ad igen og genbruges. Lim bruges minimalt, men er nødvendig nogle steder for at sikre holdbarhed, ligesom gulvtæppet limes fast (og gulvet derfor skal afslibes, når tæppet pilles af igen).
- Opbygningsprocessen fotodokumenteres, så det er tydeligt hvordan tingene er konstrueret, så de nemmere kan overskues hvordan det skilles ad igen.
- Montrelays laves specifikt til de enkelte monterer og sættes under hensyntagen til de udstillede genstande. For de genbrugte montres vedkommende følger lyset montererne og kan antageligt genbruges til kommende udstillinger (da montererne er modulopbyggede og fleksible), mens den store, nybyggede montre med træningsdragter er bygget specifikt til rummet, og derfor ikke umiddelbart forventes genbrugt.
- Vi har bedt om en overordnet tænd/sluk-lysstyring på udstillingen. Dels er det bedre for genstandene, at de ikke udsættes for vedvarende lys i åbningstiden, når der ikke er nogen i rummet, dels er det strømbesparende i det lange løb. Hovedlyset bliver i rummet og kan genbruges til kommende udstillinger og er på den måde en investering i fremtidige udstillinger.

hvilket er tre mere end vi har behov for til udstillingen. Dels regner vi med at kunne bruge de tre ekstra mannequiner i forbindelse med reaktualisering af udstillingen, dels kan vi som tekstilmuseum bruge alle tolv mannequiner til fremvisning af tøj efter udstillingen tages ned. Og så var prisen god.

- I en dialog med konservatorerne om genbrug og bæredygtighed i forbindelse med genstandsmontering, blev der også reflekteret over adskillelse materialer og minimering af resourceforbrug. Fordi alting laves "i huset" hos konserveringscenteret opnås et minimalt spild, da restprodukter gemmes og ofte benyttes til andre formål. Alting er lavet manuelt, så monteringerne kan skilles ad i delkomponenter og sendes til genanvendelse, fx metal, plast, tekstil. F.eks. kan kanalplastplader til de flade giner genanvendes efterfølgende, da de er lavet af samme type plast som sodavandsflasker. Konserveringscenteret arbejder faktisk også på at blive CO2 neutralt, men det er set over en længere tidshorison.

Selvom konservatorerne var klar til at arbejde ud fra materialer som Museet havde i forvejen, var der ikke egnede materialer at finde i gemmerne, der kunne anvendes til genstandsmontering. Da der er udstillet omkring 100 genstande, heraf en del ens sportstrøjer, kan det forventes, at denne udstillings mange monteringsplader kan genbruges til montering af tøj ved kommende udstillinger. Det kræver dog at materialet gemmes og opbevares, efter udstillingen pilles ned, hvilket der nu satses på.

REAKTUALISERING

Tekstmuseet planlægger en omfattende reaktualisering af udstillingen, i løbet af dens treårige periode. En væsentlig del af museets formidlingsaktiviteter vil centrere sig om sportstøj, og der vil være en række planlagte events og samarbejder.

En overordnet reaktualiseringsplan er allerede lagt, og den justeres løbende. Planen inkluderer foredrag, debatter, workshops for børn, pop-up-udstillinger i og udenfor Museet, også i samarbejde med eksterne aktører og tilstedeværelse ved store sportsbegivenheder i Herning. Arrangementerne tematiseres omkring sportstøj, men vil også berøre underliggende temaer som fællesskab, bæredygtighed og køn.

Aktiviteter udenfor Museet inkluderer pop-up udstillinger i offentlige rum som skoler og biblioteker, samt samarbejde med lokale klubber og foreninger om arrangementer. Museet vil også interagere med nationale og internationale sportsbegivenheder, især dem i Herning, for at tiltrække flere besøgende.

På museet vil der blive udviklet undervisnings- og rundvisningsforløb, der også passer til den permanente udstilling "Made in Midtjylland". Frivilliggruppen vil udvikle gør-det-selv aktiviteter med sport som tema, såsom gør-det-selv-kits.

Der planlægges mini-særudstillinger hver halve år, startende med OL-tøj og senere ishockey VM 2025. Mini-udstillingerne laves efter et allerede planlagt og afprøvet koncept (Glimt fra Museets samlinger), hvorfor det primært handler om at producere indhold.

Reaktualiseringen afhænger af de tilgængelige økonomiske og menneskelige ressourcer, men det prioriteres højt. Praktikantopslag er sendt til relevante studier for at involvere studerende i udstillingsarbejdet, med en museumsinspektør som tovholder. Endelig vil sortimentet i museumsbutikken løbende blive opdateret i forbindelse med sportsbegivenheder.

EFTERLIV

- Byggematerialer: Montrernes "skeletter" er bygget af ubehandlede lægter, der kan skrues fra hinanden. Lægterne kan måske efterfølgende bruges på to af museets afdelinger, Klosterlund og Frilandsmuseet, hvor vores frivilliglaug bygger, vedligeholder og arbejder med forskellige håndværk. De kan også gives væk, hvis vi ikke selv ønsker at bruge dem.
- Montrer og lys: De fire gamle Standex-montrer, kan bruges til kommende udstillinger.
- Tæppe: Ege kan tage tæppet retur, som en del af deres CircleBack-program. Det kræver, at tæppet jf. Eges egne retningslinjer skæres op i ca. 35 cm brede baner og er fri for hæftningsmateriale, hvilket kræver forberedelse. Museet skal også betale fragten. Det er den mest miljørigtige måde at komme af med tæppet på. Det er muligt, at Museet beholder en mindre del af tæppet, der kan klippes op og bruges som "souvenirs" fra udstillingen fx i forbindelse med tilbagelevering af lånte genstande og/eller som mindre måtter til salg i museumsbutikken. Tæppestykkerne skal i så fald modificeres (skæres op og kanter sys på), men vi ikke sikre på, at vi selv kan påsy kanter på Museets systue. En mulighed kunne være at etablere et samarbejde med "Fokus på Talent – Knudmoseskolens arbejdende værksted", som arbejder med at give kasserede materialer nyt liv, ved at omdanne dem til nye produkter som fx tasker, siddepuder, poser og raflemåtter, der sælges i egen butik på gågaden

i Herning. De upcykler bl.a. kommunale bannere, der har været ophængt i forbindelse med store internationale sportsbegivenheder i Boxen.

Vi har efter åbningen også oplevet interesse fra lokale idrætsforeninger, som er interesserede i at overtage tæppet, fordi det indbyder til sjov og leg.

- Interaktioner: Vi ønsker at give interaktionerne væk og vil, når den tid kommer, undersøge, om samarbejdspartnere, sportsklubber, institutioner eller sportshaller i lokalområdet kunne være interesserede i at overtage dem. De kan sagtens bruges i en anden kontekst end udstillingen.
- Mannequiner: mannequinerne fra tidslinjen med træningsdragter kan bruges på Museet generelt og til kommende udstillinger.
- Genstandsmontering: monteringerne lavet manuelt og kan skilles ad i delkomponenter og sendes til genanvendelse, fx metal og plast. Måske kan pladerne fra trøjemonteringerne genbruges til kommende udstillinger (fordi de har en vis størrelse, dvs. meget materiale, der kan omformes og bruges til objekter af samme eller mindre størrelse). Det kræver at museet opbevarer pladerne efter udstillingen, og husker at gøre brug af dem i stedet for at bede konserveringen købe nyt.

